

Besenyő Ágnes

A sajtóműfajok elemzése

NSZFI
NEMZETI SZAKKÉPZÉSI
ÉS FELNŐTTKÉPZÉSI INTÉZET

A követelménymodul megnevezése:

A médiaszerkesztőségekben újságírói tevékenység ellátása

A követelménymodul száma: 1555-06 A tartalomlelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-016-50

A SAJTÓMŰFAJOK ELEMZÉSE

ESETFELVETÉS – MUNKAHELYZET

István újságíró gyakornok egy kereskedelmi televízió hírműsoránál. Észak-Magyarországon már május óta zajlik az áradás, Edelényben súlyos gondokkal küzdenek, már másodszor szakította át a gátat az ár, de a Bódva mellett áradni kezdett a Sajó, a Hernád, az Ipoly és a Duna is, házak omlottak össze, ezeket kellett kitelepíteni, egész falvakat lepett el a víz. A kitelepítettek az újabb gátszakadás ellenére elkezdtek visszaköltözni házaikba, Borsod megyében már zajlik a fertőtlenítés és takarítás. Mivel a gátszakadás váratlanul történt és kevés a tudósító, István azt a feladatot kapja, hogy azonnal utazzon a helyszínre és készítse a helyi árvízhelyzetről képekben tudósítást. Hogyan kezdjen hozzá?

1. ábra.

Milyen alapelveknek kell megfelelnie a helyszíni tudósításnak? Fejtse ki, mitől jó a tudósítás (ismérveji, összetevői)?

SZAKMAI INFORMÁCIÓTARTALOM

AZ ÍROTT MŰFAJOK , AZ ÚJSÁGÍRÁS KAPCSOLATA A SZÉPIRODALOMMAL

A médiával számos tudományág foglalkozik, többek között politológusok, szociológusok, nyelvészek, esztéták, rendszerelemzők és a kommunikációelmélet művelői. A sajtót a századfordulón kezdték tudományos alapon megközelíteni, nevezetesen **Jászi Oszkár** a **Huszedik század** című folyóirat politikus–szerkesztőjeként sürgette, hogy tudományos igényvel kell feltárni néhány sajtóműfajt, például a publicisztika közéleti, politikai jellemzőit. Jászi szerint a tudományosság annyit tesz, mint az egyetemes okok keresése, az alaptörvény deduktív vagy induktív megközelítése, a fegyelmezett gondolkodás. A minta a természettudományok módszertana. Jászi kiterjeszti a publicisztika fogalmát, számára minden olyan írás publicisztika, amely folyóiratokban jelenik meg és közéleti témákkal foglalkozik. Mit nevezhetünk tudománynak? **Definiálva a tudomány a valóság megismerésének, az objektum eszmei elsajátításának történelmi folyamata, a szubjektum megismerő tevékenység, ennek eredményeként nyert igaz, illetve igazolt ismeretek történetileg változó rendszere. Más megközelítésben a tudomány nem más, mint ismeretek, elméletek, módszerek rendszerű szabályok szerint működő megismerő tevékenység, intézmények, elméletek és ezekhez rendelt eszközök meghatározott rendszere.**

Az **empirikusok**, az empiria, a megfigyelés hívei **induktív** módon járnak el, vagyis **a leírandó jelenségek mindegyikét megvizsgálják, és utána általánosítanak.** A racionalisták képviselői az empirikusokkal ellentétben **deduktív** módon járnak el: **hipotézisrendszereket állítanak fel, csak utána vizsgálják a valóságot.** Az ő céljuk a hamisság bizonyítása, szerintük **nincsenek igaz elméletek**, csak kevésbé, illetve jobban hamis elméletek. Szerintük is **van abszolút igazság, csak sosem érhető el.** **Popper Péter** szerint: *"Be vagyunk zárva elméleteink, várakozásaink, előző tapasztalataink, nyelvünk börtönébe. De nem szó szerinti értelemben: ha megpróbálunk kitörni, akkor ez bármikor sikerülni fog. Ekkor újra börtönben fogjuk találni magunkat, azonban ez már nagyobb és tágasabb lesz..."*

Andorka Rudolf Bevezetés a szociológiába című tankönyvében írja: *"A társadalmat, amelyben élünk, nemcsak a szociológia tudományának segítségével ismerhetjük meg. Nem is beszélve a mindennapi élet tapasztalatairól. A társadalmat megismerhetjük többek között riportok, szociográfiák, szépirodalmi művek segítségével. Azt sem állíthatjuk, hogy a szociológia ezen más megismerési módoknál magasabb rendű. Sőt némely esetekben ezekből többet tudhatunk meg a társadalomból, mint a szociográfiából."* Az újságírás és a tudományos munka között az alapvető különbség a módszerben van. A tudomány embere problémákat fogalmaz meg, például, hogy miért van sok öngyilkosság hazánkban, és megpróbál erre magyarázatot adni. Ez a deduktív módszer. Az újságíró, a riporter viszont az induktív módszer híve, a legritkábban tartja feladatának elméletek, teóriák igazolását, vagy éppen cáfolását. Gyakran a következtetéseket sem vonja le, azt rábízta az olvasóra vagy éppen a kutatóra.

2. ábra.

Az irodalom és az újságírás kapcsolata kézenfekvő, az író és az újságíró nagyon gyakran ugyanazokkal az írói eszközökkel dolgozik, céljuk is egy, az olvasó kiszolgálása, élményhez és ismeretekhez juttatása. **Ami a műfajokat illeti, a szépirodalomban éppen a szerzői szabadság miatt nem túlságosan szigorúak a korlátok.** Míg a szépirodalom a fikció területe, az újságíró csak a valósággal foglalkozik. Az különbözteti meg az írótól, hogy nagyon-nagyon közel van a valósághoz, számára a terep a valóság, szerepe a krónikásé, míg a szépirotól éppen azt várjuk el, hogy felülemelkedve a részleteken ragadja meg a lényegét, képes legyen "egy cseppben megmutatni az óceánt". Maradva a hasonlatnál, az újságírónak csak az az egy csepp jut, azt kell vizsgálnia, elemeznie. **Az újságírás és az irodalom közötti különbség legfontosabb elemének egyik oldalról a ténytyszerűséget, másik oldalról a fikciót tartjuk.** A sajtóműfajok elméletén belül az újságírásban használatos fogalmi apparátust, azon belül is a műfajokat igyekszünk tanulmányozni, törvényszerűségeket megállapítani és általánosságokat megfogalmazni, megtalálni az újságírói tevékenységhez megfelelő formát.

A műfaj elsősorban a forma, a csomagolás, de csak ennyiben válik el élesen a tartalomtól. A szonett például kétszer négy, illetve kétszer három soros strófaból áll – ez a forma és ami a tartalmat illeti, abban nyilván nincsenek rögzített szabályok, a művész magánügye. Az újságírásban sincsenek rögzített szabályok, a műfajok érintkeznek, egymásba folynak, csakúgy, mint az irodalomban, minden a szerző szuverenitásán múlik.

Ugyanakkor a forma nemcsak külső, de belső eleme is a műnek, hiszen a műfaj nemcsak formai kötöttséget jelent, de nagyban meghatározza azt is, hogy a szerző milyen elvek alapján szerkeszti anyagát, vagy hogy milyen stílusban, nyelvezetet használva ír, miféle stilisztikai és hangulati eszközöket használ.

Műfaj: az újságírásban a műfaj azon külső és belső formai, hangulati és stílusbeli jegyek összessége, amelyek megkülönböztetik egymástól az alkotások (médiatermékek) egyes típusait.

A SAJTÓMŰFAJOK CSOPORTOSÍTÁSA

A sajtó műfajait szemügyre véve abból kell kiindulni, hogy alapvető két feladata a **tájékoztatás**, illetve a **szabad véleménynyilvánítás** lehetőségének megteremtése. A műfajokat attól függően soroljuk a két nagy műfajcsalád valamelyikébe, hogy melyik funkciót szolgálják. Ennek megfelelően két műfajcsaládot ismerünk, amelyekbe az alpműfajok a következőképpen sorolhatók be:

1. Tényközlő (tájékoztató vagy informatív) műfajcsalád

- Hír
- Háttérmagyarázat
- Tudósítás
- Interjú
- Riport
- Feature

2. Véleményközlő (publicisztikai) műfajcsalád

- Kommentár
- Vezércikk
- Jegyzet
- Publicisztika
- Tárcá
- Kritika
- Recenzió
- Esszé
- Glossza
- Karcolat
- Kroki
- Humoreszk
- Pamflet

A TÉNYKÖZLŐ MŰFAJCSALÁD

1. A hír

John Naisbitt és Patricia Aburdine Megatrendek című munkájában az információs társadalomról gondolkodva állapítja meg, hogy **"fuldoklunk az információban, ugyanakkor ki vagyunk éhezve az ismeretekre"**. Korunk emberének az értelmezés okoz egyre nagyobb gondot, pedig az erre való képesség nélkül a médiából kapott információk használhatatlanok. Hegel szerint: **"a napilapok olvasása modern ember reggeli imája"**, ezért napjainkban felértékelődik a sajtó és munkatársainak kapuőr funkciója, vagyis mindazon tevékenység, ami az információ hírértékét figyelembe véve szelektál.

Walter Lippmann 1922-ben a már említett Közvélemény című munkájában részletesen foglalkozik a médiával és annak intézményeivel, egyebek közt megállapítja, hogy a **"hír az, ami előtérbe tolakszik"**. Az intézményeknek kiemelt szerepet szán, szerinte az újságíró már eleve szelektált hírekkel dolgozik.

Hogyan definiálhatjuk tehát a hír és az információ viszonyát? A legfontosabb, hogy **minden hír információ, de nem minden információ hír**.

3. ábra.

Tartalmuk szerint a következő hírekre számíthatunk például a reggeli órákban:

- 1. Belpolitikai hírek
- 2. Külpolitikai hírek
- 3. Gazdasági hírek
- 4. Mezőgazdasági hírek
- 5. A kereskedelem, a szolgáltatás, az infrastruktúra hírei
- 6. Tudományos hírek
- 7. Kulturális hírek
- 8. Ismeretterjesztő hírek
- 9. Szórakoztató hírek
- 10. Sporthírek

Definíciói

Hírnek az olyan aktuális újdonságot tartalmazó információkat nevezzük, ami sokakat érdekelhet és/vagy sokak életében változást okozhat.

Zsolt Péter szerint nehéz lenne tudományos alaposággal meghatározni, mi is a hír. Azt tudjuk, mit kell tartalmaznia a híreknek. Mi történt? Azt is, mikor, hol, hogyan történt az esemény, milyen szereplőkkel, esetleg azt is, hogy miért történt, csak éppen azt nem tudjuk megmondani, hogy egy esemény mitől válik hírré, más esemény pedig elhagyható, nem közlendő jeltelen történésé. "Ha a kutya harapja meg a postást, az nem hír, ha a postás harapja meg a kutyát, az hír".

Domonkos Lajos definíciója: "A hír első sajtóértésítés egy legutóbb történt, társadalmilag számottevő eseményről, amely válaszol az 5W+1H, illetve a 4W képletben kifejezett kérdésekre. Abban az esetben, ha a hír csak a ki?, mi?/mit?, mikor? és hol? Kérdésekre válaszol (4W), tényhírről, ha minden kérdésre, teljes hírről beszélhetünk. A tényhírt minden tömegkommunikációs tartalom egységnyi részének tekintjük."

Az 5W sorrendben:

- Who?=Ki?, a hír főszereplője (természetes személy vagy intézmény)
- What?=Mi?, a cselekmény (például: lemondott, meghalt, megérkezett, felemelték az árát)
- When?=Mikor?, a történés időpontja (a legjobb, ha most, mert ami tegnapi, az már történelem)
- Where?=Hol?, a helyszín
- Why?=Miért?, az indíték, a háttér
- És egy H:
- How?=Hogyan?, lényegében a fontos, vagy kevésbé fontos körülményekről, tudnivalókról van szó

Havas Henrik szerint: Hír=információ+hírérték+forgalomképesség

Hírérték: az információval szemben támasztott elvárás, hogy a hír birtokában bővüljenek ismereteim, világképem sokrétűvé váljon, következtetésképpen nőjön cselekvési szabadságom.

A hír az a feldolgozott, ellenőrzött és valósnak bizonyult információ, amely közérdeklődésre tarthat számot és amelynek nyilvánosságra hozatal nem sért sem közérdeket, sem jogos magánérdeket.

Feldolgozott: a nyers információ megfelelő szakmai eljárás (a hírszerkesztői munka) során nyeri el azt a formát, amely megfelel a közlő médium jellegének (újság, rádió, televízió). A hírnek olyan feldolgozottsági fokot kell elérnie, hogy annak alapján a közönség ki tudja alakítani a véleményét. A hírszerkesztő köteles az alapinformációt minden olyan információval kiegészíteni, amely utal az előzményekre, a körülményekre és az összefüggésekre. Ezek a háttérinformációk, amelyek részét képezik a hírnek.

Ellenőrzött és valósnak bizonyult: minden információt ellenőrizni kell, kivéve azokat, amelyek bevett és kipróbált médiumtól származnak (BBC, Reuters, MTI stb.), hivatalos helyről származnak (a szokásos módon kiadott nyilatkozat kommuniké, kiadvány, szakkönyv stb.) vagy egyszerre több helyről erősítették meg (szemben álló felek egybehangzó nyilatkozatai, több szemtanú egybecsengő véleménye stb.), végül saját munkatársunk tudósítása (amennyiben megbízható).

4. ábra.

Közérdeklődésre tarthat számot: a reális világban keletkező információk jelentős része vagy érdektelen a közönség számára, vagy értelmezhetetlen. Azok a jelenségek, amelyek megfelelnek a napi gyakorlatnak, nem bírnak jelentőséggel, ugyanakkor léteznek információk – például azok, amelyek a tudomány világában születnek –, amelyek akár az egész emberiség jövőjét meghatározhatják. Elsősorban haszonelvűség alapján válogatja a híreket a média személyzete, azaz magasabb hírértéke van annak az információnak, amely befolyásolja az emberek alapvető életviszonyait.

Nyilvánosságra hozatal: számos információ van, amely a hír minden kritériumának megfelel, tehát közérdeklődésre tarthat számot, aktuális, meglepő stb., ám nyilvánosságra hozatalának valamiféle – általában törvényes– akadálya van.

1. Fajtái

Mínuszos hír (tényhír): Az a hír, amely csupán az alapinformációkat tartalmazza: hol, mikor, kivel, mi történt. Az elnevezés a tipográfiai jelre utal, korábban az újságokban egymás alá tördelték a híreket, és ez a jel kezdte az új sort. Manapság mínuszos hírként szerepeltetik azokat az egymás alá tördelt, leggyakrabban keretbe foglalt bő híreket is, amelyek vagy gyors hírek, ezért nem lehetett még hírmagyarázattal, kommentárral ellátni őket, vagy nem túl magas hírértékűek, ezért nem kaptak címet, és nem érdemelnek nagyobb terjedelmet.

Címes hír: magasabb hírértékű, mint a mínuszos hír, nagyobb terjedelmet érdemel, a mínuszjel helyére a cím kerül, amely figyelemfelkeltő, másrészt a magas hírértékű információt tartalmazza.

Hírblokk: a hírműsoroknál törekedni kell arra, hogy a tematikusan egymáshoz tartozó hírek egy blokkba kerüljenek. Leggyakoribb blokkok: belföldi, külföldi, magyar vonatkozású külföldi, gazdasági, kulturális, sport, ritkábban környezetvédelmi és színes hírek blokkja. Külön blokkot alkotnak az időjárással, katasztrófával, természeti jelenségekkel kapcsolatos hírek.

5. ábra.

Átmenő hírek: az egyes blokkokat kötik össze oly módon, hogy az egymást követő, illetve megelőző blokkokhoz tematikusan kapcsolódnak. Egy külblokkot és gazdasági blokkot például átköti, illetve természetesen egyben el is választja az a hír, amely mondjuk, a valutaalappal foglalkozik.

Vezető hír: mindig a legmagasabb hírértékű eseményről számol be, ritka kivétel az a protokoll hír, amelynek élre kerülését a benne szereplő személy ismertsége és befolyásolása indokolja. Kiválasztása megszabja a hírsorrendet, először az életkörülményeinket leginkább befolyásoló belpolitikai hírek között keressük, majd a külpolitika hírei következnek. Gyakorta a hírek élére kerülnek a balesetekkel, katasztrófával foglalkozó hírek, bár ezek megítélésében nem egységes a szakma. Közzolgálati rádióban és televízióban kialakult gyakorlat, hogy a kormányzati hírek kerülnek a hírek elejére, mondván, hogy a kormányzati döntések alapvető életviszonyainkat befolyásolják. Ez leggyakrabban elegendő indok, de amennyiben a kormánynak nincs érdemi mondanivalója, természetesen ezek a hírek is háttérbe kerülhetnek.

Headline: a tartalomjegyzék a hírműsorok, hírmagazinok élén. Funkciója kettős: tartalmi és figyelemfelkeltő. Nem a lead-ek mechanikus összessége, sokkal inkább a legmagasabb hírértékű információkat tartalmazza. A hírszerkesztőnek figyelnie kell arra, hogy ha a néző, hallgató nem tudja a hírműsört teljes egészében megnézni, meghallgatni, csupán a headline megismerésére van ideje, akkor is hozzájuthasson a legfontosabb információkhoz.

Kopf vagy felvezetés: a műsorvezető feladata, hogy leggyakrabban a tudósításokat, kommentárokat, hír- vagy háttérmagyarázatokat felvezesse, azaz eligazítsa a nézőt, illetve a hallgatót abban a tekintetben, hogy a következő anyag miért fontos, miért magas vagy alacsony a hírértéke, és segít az eligazodásban az összefüggések, a háttér megismerésében. A felvezetésnek tárgyyszerűnek kell lennie, nem túl szerencsés, ha a személyes véleményt is tartalmaz, a vélemény vagy kommentárelemektől mentesnek kell lennie.

Utóheadline: funkciója a headline-éhoz hasonló, tartalmi összefoglalója a hírműsornak, a figyelemfelkeltés itt nem kellék.

2. A háttérmagyarázat, hírmagyarázat

A hír háttérét bemutató (hírháttért) rövid tájékoztatást, információt értjük a háttérmagyarázaton. Sokszor indokolt, hogy röviden bemutassuk egy-egy hír háttérét, hiszen az olvasók (hallgatók, nézők) számára érthetőbbé válik a hír tartalma, ha emlékeztetik az előzményekre. A háttérmagyarázatban a legfontosabbak a tények, kivel, mi, mikor, hol, hogyan és miért történt, mit jelentenek a hírben szereplő nevek és fogalmak. A háttérmagyarázat elhelyezi a hírt a világban. Az esemény értékelését és a minősítő jelzőket nem tartalmazhatja.

6. ábra.

3. A tudósítás

A tudósítás alapja a hírszerkesztés szabályai szerint feldolgozott információ, amely abban különbözik a hírtől, hogy **nem személytelen, hanem az újságíró személyével hitelesíti az általa továbbított hírt**, beszámolót a helyszínen saját élményeivel kiegészítve. A tudósítás hasonlóan a hírhez, arról számol be, kivel, mikor, hol, mi történt, de kitér a mikéntre is. A különbség, hogy megjelenik az újságíró, de nem tolokodhat előtérbe, nem veszélyeztetheti az objektivitást, csak a tudósítás hangulatát, atmoszféráját adja meg. Az adat és tényyszerűség egyensúlyban marad a hangulati és atmoszférikus elemekkel. A tájékoztatás szabályai (gyorsaság, pontosság, hitelesség) a tudósításra ugyanúgy vonatkoznak, mint az egyéb hírműfajokra.

A tudósító tárgyilagossága

A tudósító az általa feldolgozott eseményt a maga teljességében, valóságghűen, az összes körülményt figyelembe véve, az összefüggésekre és a háttérre is figyelemmel a maga totalitásában dolgozza fel. Az élmények szintjén jeleníti meg a történést. A helyszínen az összes elérhető forrást felhasználva gyűjti össze az információkat, ellenőrzi őket és megnevezi a forrásokat.

A tudósítás összetevői:

- tények

- atmoszféra
- összefüggések
- háttér
- gazdasági, jogi, emberi, műszaki, közgazdasági vonatkozások

Alapelvei:

1. A tudósító köteles olyan tárgyilagosságra törekedni, amennyire csak emberileg lehetséges.
2. A tudósító köteles félretenni saját érzelmeit.
3. A tudósítónak kerülnie kell személyes véleményének kifejtését.
4. Nem foglalkozhat pejoratívan személyekkel, intézményekkel, kerülnie kell az anonim vádakat.
5. A megvádoltaknak jogot kell biztosítani az azonnali válaszra.
6. A tudósító nem állhat szemben öncélúan senkivel.
7. A felelős újságírás megteremtése.

4. Az interjú

Az interjú két ember beszélgetése leggyakrabban azzal a céllal, hogy a közönség beavatottja legyen egy olyan párbeszédnek, amely számára művészi élményt nyújt és információt tartalmaz.

Az interjú típusai

1. Információszerző alapinterjú: az interjú alanya az információ forrása, melyben nem személyként, hanem információforrásként szerepel. A hír és a tudósítás szabályai érvényesülnek, az újságíró a háttérben marad, szerepe az alapkérdések feltevésére korlátozódik. A rádióban és a televízióban krónika vagy híradó típusú interjúként jelenik meg, feldolgozott formája igen rövid.

2. Magazin típusú interjú: túlterjeszkedik az információszerző alapinterjú terjedelmén, előtérbe kerülhet az alanyának személye. Készítőjének feladata, hogy miközben arra törekszik, hogy a legtöbb információhoz jusson, emellett ismert tényekkel, összefüggésekkel szembesítse az interjú alanyát. Az összefoglalás előnyös, mert segít a vágásnál, segíti a közönséget a megértésben és exponálja a témát. Rádióban, televízióban 10–12 perc terjedelmű, újságban 10–12 flekk.

3. Tematikus nagyinterjú: egy adott témához kötődik, annak körbejárása, kifejtése a cél. Az alany személye előtérben van, amennyiben a témához kötődik. Lehetőséget ad a bő kifejtésre, de nem illik elkanyarodnia témától. Általában önálló műsor televízióban, rádióban, gyakran egy órás. A nyomtatott sajtóban kevésbé van jelen, csak irodalmi szakfolyóiratokban. Nagyfokú felkészültséget igényel, ezért szakújságírók készítik.

4. Mélyinterjú, életút interjú: Az alany maga a főszereplő. A cél személyiségének bemutatása a maga teljességében, az újságíró feladata, hogy segítse végigvezetni az alanyt a beszélgetésen, de fontos a mértéktartás.

7. ábra.

Az interjúkészítés szabályai

A riporter tájékoztatási kötelezettsége az interjú előtt az interjúalany felé:

- kinek készül,
- milyen műsorba,
- milyen terjedelemben,
- milyen környezetben lesz (önálló, montázs, blokk, válasz, illusztráció, tematikus összeállítás),
- vágva, szerkesztve lesz,
- mi az interjú célja,
- a kész anyagot joga van megtekinteni.

Az interjú visszavonható, ha:

- elenyészett a cél, aminek jegyében készült,
- az interjú alanya fontos, lényeges tényekben tévedett, és ezeket már nem lehet korrigálni,
- ha a vágás, szerkesztés alatt az interjú annyira deformálódott, hogy nem tükrözi az alany valódi véleményét.

5. A riport

A report angol szó. A latin reporto, reportare igéből eredeztethető. Jelentése: visszahoz, visszaad, a riport funkciója, hogy megpróbálja az eredeti eseményt valóságghűen visszaadni, **láthatóvá teszi a láthatatlant a hétköznapi ember számára**. Komplex műfaj, szinte minden elemet felhasznál, a hírtől az interjún át, egészen az esszéig. Magas presztízsű műfaj, mert az újságírás és a szépirodalom között képez átmenetet. Határműfaja a novellának, még akkor is, ha a közelálló glossza és tárcsa elemeit is felhasználja. A különbség, hogy a novella nem tartalmaz konkrét tényeket, adatokat, személyeket, alapja a fikció, viszont a riportban minden alátámasztható. Alapja az élmény, a tudósító csak szemlélője, a riporter aktív részese az eseményeknek, ezért a személyesség különbözteti meg a többi műfajtól. A riporter benne van az eseményekben, a valóság egy szeletét mutatja be, be akarja avatni az olvasót, az élmény részesévé tenni. A jó riporter részekből építkezik, a valóságot szedi szét apró darabokra, majd ismét összerakja. A riporter célja a beavatás, az élmény átadása, olvasója maga is részese lesz a szituációnak, a hangulatnak. Míg a novellában alárendeltek vagyunk az írónak, át kell adnunk magunkat a hangulatának, a riport utat mutat. A riport utat mutat. A novella olyan, mint tíz deka praliné, ajándék, a riport a felfedezés élményét nyújtja. A riporter felvillantja a társadalmi hátteret és beleágyazza a politikai környezetbe, sorra veszi a tanulságokat, bizonyos ügyekben állást is foglalhat. Az esszé a világot a tudományosság igényével magyarázza, a riport a világot ábrázolja, gyakran a szociológia eszközeivel, de nélkülözhetetlen eleme a sztori, a drámaiság, az atmoszféra. A szociológia és a szociográfia elemez, és ehhez tudományos eszközöket használ, a riport rögtönöz, impresszionista, a pillanatnyi szituációkat rögzíti. A riporter az az újságíró, aki hivatásszerűen gyakorolja a szakmáját, a szenvedély az igazság felfedezése hajtja. Híres riporterek: John Reed: Tíz nap, amely megrengette a világot, Günter Wallraf: Önök ott fenn, mi itt lent.

Típusai:

Szociológiai riport: feladata a valóság megismerése, fölfedezése, tükrözése. A szociológia tudományának és a szociográfiai szépirodalom határán mozog. Az előbbitől a témát, az utóbbitól az eszközöket veszi.

Impresszionista, szubjektív riport: hiányzik belőle a tudományos elmélyültség, megmarad a felületen, de keresi az újat.

Tényfeltáró riport: alapja a kétely. Hátha nem úgy mennek a dolgok, ahogy mi tudjuk, vagy, ahogy nekünk beállítják. Hátha kevesebb dologról számolnak be, mint ami elvárható volna. A klasszikus újságírás a tájékoztatás a társadalom érdekében és támogatásával működik. Megvalósítja a hatalmi egyensúlyt, amely a társadalmat szolgálja a hatalmat gyakorló államigazgatással és a politikai pártokkal szemben. Mivel a hatalom egy ideált akar felmutatni, titkokat akar, nem civil ellenőrzést, ezért feladata az újságírásnak a tényfeltárás. Hatóereje a hit, hogy hosszabb távon megváltoznak a viszonyok.

A tényfeltáró riporter alapállása:

1. Őrködés: a közmegegyezésen alapuló elvektől, gyakorlattól való eltérés feltárása.
2. Figyelés: állandó készenléti állapot, események követése, összefüggések feltárása.
3. Oponálás: az ellentmondások feltárása. Szemben állni és ellentmondani.
4. Igazságba, progresszióba vetett hit: a dolgoknak rendben kell menniük, s ha mégsem, arról az állampolgároknak tudniuk kell.

8. ábra.

A riporter kötelezettségei:

- a törvény tiszteletben tartása
- a birtokában lévő információk ellenőrzése (valótlan információt tudatosan közölni tilos)
- a közönség információhoz való juttatása közügyben
- bizonyítani a közölt adatok valóságát

A tényfeltáró riport készítésének menete:

- Vizsgáljuk meg, hogy a jelenség, amellyel foglalkozunk, összhangban van-e a mindennapok bevett gyakorlatával, az etikai követelményekkel, van-e eltérés az elvárható és a valódi magatartás között.
- Ellenőrizzük az információ valóságtartalmát, keressük fel a forrásokat, tisztázzuk a körülményeket.
- Nyomozás: rekonstruáljuk a valódi eseményt, tisztázzuk, hogy felfogásunk szerint mi az igazság.
- Adatfelvétel, tényfelvétel. Interjúk, bizonyítékok, vallomások.
- Összegzés, a vádirat megfogalmazása.
- Szembesítsük az ügy főszereplőjét a tényekkel előre eltervezett taktika alapján.
- Írjuk meg a riportot az ügy kimenetelétől függően. A terjedelem kezdetben nem fontos, húzzuk meg később!

6. Feature

A szó jelentése: **karakter, arcél**. Leginkább az angolszász újságírásban elterjedt magazincikk. **Olyan ábrázolási forma, amelyben csekély számú dramatikus helyzet a jellemző vonások kiemelésével válik életszerűvé, érdekessé.** Egy esemény legjellemzőbb ismertetőjegyeit emeli ki és a konkrétból általánosít. Összefüggéseket szemléltet, mutat be példászerűen, elvont tényeket, szerkezeteket tesz láthatóvá. Konkretizálja az absztrakt dolgokat, a száraz híryananyagot laza, érdekes leírássá változtatja, így a befogadókat a prezentáció mikéntje is szórakoztatja (infotainment). Funkciója: az információs társadalomban a lokális napi politika egyre elvontabb és az olvasó számára egyre érthetlenebb. A feature stílusformája alkalmas arra, hogy a társadalom egészét írja le.

Feature	Riport
Tipizálja, nem vonatkoztatja egyénekre az ábrázolt jelenetet, az olvasóban tudatosítja a kicserélhetőséget.	Felcserélhetetlen, egyszeri esetről van szó.
Megengedett a fiktív jelenetek használata.	Az események részesévé teszi az olvasót.

Fajtái:

1. Történetfeature: az információ komolyságát a csomagolás lazítja. (Például időjárás-jelentés szépségkirálynő tolmácsolásában)
2. Tudósításfeature: a riporthoz hasonlít.

Tipikus hibák:

- az alkotóelemek helytelen használata – például a bevezetőben nem szerepelhetnek számok és tényadatok
- hosszú idézetek, egész beszélgetések – az idézeteket blokkszerűen kell beszerkeszteni
- jó kezdet után elszürkülés
- a fiktív terjedelem túlterjedése a valós információra – torzítja a valóságot

A feature a rádióban dokumentumjellegű: hang és atmoszféra, különleges nyelvi stílusok egybemontírozása jellemzi.

A feature a televízióban: eljátszott cselekmény és dokumentum-felvételek elválasztandók és jelölendőek. Képmetaforát használ – feladata megértetni a világot általában és a konkrét problémát magában.

A VÉLEMÉNYKÖZLŐ MŰFAJOK

1. Kommentár, vezércikk, kolumna, jegyzet

A kommentár határműfaj a véleményközlő és a tényközlő műfajcsalád között. Alapja a magas hírértékű hír. A szerző végtelkéig ragaszkodik a tényekhez, adatokhoz, feltárja a tények és adatok közötti összefüggéseket saját felfogása szerint, és befolyásmentesen mutatja be a hátteret, az okokat, a célokat. A kommentárral az újságíró egy aktuális eseményről vagy témáról foglal állást, megvilágítja a téma fontosságát, összehasonlítja és mérlegeli a nyilvánosságban megjelenő felfogásokat, véleményeket. A közönségnek segít abban, hogy kiismerje magát az információk özönében, valós képet kapjon egy-egy eseményről, fejleményről. Lényegében világos és következetes érvelés, amelyben az ellenérveket nem szabad elsikkasztani. Fontos, hogy a kommentár világos következtetésre jusson. Ha a háttérmagyarázat mankó, akkor a kommentár iránytű az olvasó számára. A kommentár fogalmát gyakran szinonimaként használják a véleményközlő műfajokra. A médiatörvény szerint a kommentárt el kell választani a hírektől. Az elektronikus médiumokban minden véleményt egyéni véleménynek, kommentárnak neveznek. A kommentárt a nyomtatott sajtóban egyértelmű nyomdai jelekkel, tördeléssel kell elválasztani a hírektől.

9. ábra.

Specifikus válfajai az írott sajtóban:

- **Vezércikk:** Az írott sajtó különleges műfaja, amely napi aktualitású, magas hírértékű eseményekből építkezik. A kommentárból nőtt ki, korábban a címdoldalon szerepelt, ma a véleményközlő rovatban van előkelő helyen. A klasszikus vezércikket gyakran alá sem írták, mert a lap véleményét jelentette, ma szerkesztőségi vélemény. A belső vezércikk kommentár és jegyzet egyszerre, megfelel a lap ideológiai irányzatának, kevésbé keresi a kompromisszumot, egyértelműen színt vall. Korábban lejáratott volt, mert "párthú" főszerkesztők írták.
- **Kolumna:** Az angolszász újságírásban nem ismerik a publicisztikát, csak az "opinion"-t. A klasszikus vezércikket napjainkban a kolumna váltotta fel. A kolumnista nagy presztízsű, akire a közönség felfigyel, kompromisszummentesen foglal állást, ezért kiszolgáltatott.

- **Jegyzet:** Határműfaj a szépirodalom és az újságírás között. Felkapott műfaj, felmenői a pamflet, a vers, a karcolat, a kisesszé, a levél, a napló. Képviselői: Kosztolányi, Márai, Bálint György, Szép Ernő. Terjedelmileg szerény, rövid leírás, kiemelt szerepe van az újságírásban, mert a legszemélyesebb megszólalás lehetősége, ezért a legjobb szépírók írták.

10. ábra.

Bodor Pál szerint: **"Jegyzetnek nevezzük azt a rövid, maximum egy, másfél gépelt oldalnyi, általában egyetlen hírre, eseményre, gondolatra kihegyezett, stilisztikailag és hangulatilag markánsan megfogalmazott, meditáló, perszifláló (magyarázó), megkérdőjelezhető, csattanós írást, amely mindig érzelmi töltésű. Lehet ironikus, lírai, megrendült, elérzékenyült, ingerült, stb."** A jó jegyzet egyszerre oldott és feszes, jól van szerkesztve, miközben csevegésnek hat, szűkszavú. "A jó jegyzet egyetlen lendületes szellemi piruett, nem pedig egész estét betöltő balett kompozíció." A kiindulópontként szolgáló esemény csak apropó, amelyben a szerző valamely társadalmi folyamat jellemző tünetét véli felfedezni. Az egyetlen újságírói műfaj, ahol a közösség nem annyira a tényeket, mint a gondolatokat és az érzelmeket kéri számon. A jegyzetíró gyakran társadalmi, erkölcsi, politikai kérdéseket világít meg, illusztrál egy köznap példával. Észjárás, ízlés, világkép dolga, ki, mit tart jegyzetírásra alkalmasnak. A lényeg a gondolkodás, a jegyzetíró mottója: a téma az utcán hever, mert bár a jegyzetíró négy fal között is képes dolgozni, a jegyzet a világhoz való viszonyulás aktív szellemi terméke. Gyakran él a groteszk fordulatok előnyeivel, más újságírói műfajoktól eltérően teret kaphat benne a fikció és a novellisztikus elemek. Gyűjtőfogalom, vannak lírai, epikus és elbeszélő jellegű jegyzetek. Monológ vagy párbeszéd. Szubjektív, de a tényeknek nagy a jelentőségük, ha valaki téves vagy hamis adatból indul ki, egész gondolatmenete fals lehet. A lapban két ellentétes vagy rokon hír (esemény) egymás mellé szerkesztése már jegyzet lehet. A rádiós jegyzetben a szerző hangja jelenik meg: a szó elszáll, az írás megmarad elve alapján egyszeri élményt kell, hogy nyújtson. A televíziós jegyzetben megjelenik képben és hangban a szerző. A szöveg mondanivalója és a képi illusztráció összhangban van, közel áll a televíziós feature-höz.

2. Publicisztika (vélemény, közírás, közbeszéd)

A magyar újságírásban felkapott, népszerű műfaj, az olvasók által a legkeresettebb. A nyolcvanas évektől vált fontossá, a rendszerváltás műfaja. A publicisták szerepe óriási az emberek gondolatformálásban, általuk értették meg a rendszerváltás lehetőségét a Kádár-rendszerben szocializálódtak. A szocializmusban, az 1970–1980-as évek elején a riport volt a legkedveltebb, mert a valóság bemutatásának és kritikájának eszköze volt. Az 1980-as évek eleji olajválság, a Fordulat és reform című mű az 1985-ös pártkongresszuson megmutatták, hogy a szocializmus alkalmatlan a társadalom fejlesztésére. Közrejátszott a változásokban a Helsink-i értekezlet is, ahol kimondták az európai határok megváltoztathatatlanságát és a helsink-i kosár értelmében a tagállamok között az eszmék szabad áramoltatásának lehetőségét. Közben az Egyesült Államok által folytatott emberi jogokra hivatkozó kampány is begyűrűzött Magyarországra, ezek következtében változásokat követelt a magyar értelmiség. A riporterek kódolt szövegekben juttatták el a rendszert ellenző véleményüket, ekképp a közönség megtanult a sorok között olvasni. Békés keretek között, jogállamiságban ment végbe a rendszerváltás. A rendszerváltás után a publicista megőrzi vezető szerepét, éppen mozgósító funkciója miatt.

A publicus szó jelentése nyilvános, a publico: közzéteszek, nyilvánosságra hozok. Az antikvitásban közbeszédet jelentett, a rétorok az agórán és a fórumon közügyektől nyilvánosan fejtették ki véleményüket. Felmenője a szónoklat. Tacitus szerint szónokra akkor van szükség, ha a társadalom beteg. Németországban a sajtótudomány művelője a publicista, az Egyesült Államokban és Angliában opinion-nak nevezik a publicisztikát. Publicista minden szerző, aki nyilvánosan gyakorol szellemi tevékenységet, és célja a meggyőzés, a közönség tudatának alakítása. A publicista témája valamilyen társadalmi jelenség, amely a szerző számára kiindulópontként szolgál. A publicista a jegyzetíró, felkészültségben, hozzáértésében pedig mint szakújságíró, kommentárszerző. Egy adott ügy kapcsán fejt ki véleményét, egyedi gondolatait, igyekszik elhelyezni a történet a megfelelő gazdasági, társadalmi, politikai kontextusban. Az összefüggések felismerése a publicista legfontosabb jellemzője, a közélet barométereként működik. A publicista az ellentmondásokat, a hazugságokat, a visszásságokat keresi, hogy felmutassa őket. A valódi publicista nem titkoltan szembeszáll a hatalommal, ha kell, kíméletlen a közönséggel szemben is, mivel nincs tekintettel senkire és semmire, a hatalom megpróbálja sarokba szorítani. Feddhetetlenséget, erényt, stabilitást feltételez. Időnként eljuttatja az ítélobírókat. Ha elfogadjuk, hogy napjainkban a média a negyedik hatalmi ágként funkcionál, akkor korunk bírása és ügyésze egy személytlen publicista.

A jó publicista:

1. A témák iránt érzékeny.
2. Jó íráskészsége van.
3. Olvasott.
4. Gyakorlata van.
5. Valóságismerettel rendelkezik.
6. Kommunikációs készséggel van megáldva.
7. Stílusa van: szövegei egyszerre irodalmi nyelvezetűek és közel állnak az élőbeszédhez, helye lehet a szlengnek is. Csiszolt mondatok, nagy műgonddal. Egyéni, mint az ujjlenyomat.

11. ábra.

A publicisztika Magyarországon az a nem túlságosan hosszú (3–6 flekk) – az esszénel lényegesen rövidebb – maximum egy kolumnás terjedelmű írás, amelynek célja egy adott eseményhez vagy folyamathoz kapcsolódóan a háttér, az összefüggések vizsgálata és feltárása, ezek nyilvánosságra hozatala, a közönség meggyőzésének nem titkolt szándékával. A publicisztika alapjául szolgáló esemény nem feltétlenül magas hírértékű, de társadalmilag fontos ügy. A jegyzettel ellentétben, központjában nem egy konkrét esemény valamilyen ellentmondása áll. A publicisztikát mindig el kell választani a hírtől. Nem írhat publicisztikát, aki hírműsorban dolgozik. Közérdekű, nem kizárólag politikával foglalkozik. Tényszerű: a publicista járatos a témával kapcsolatos szaktudományban, nem ragadhat le az általánosság szintjén. Közérthető és konkrét, igazi színtere a napisajtó. A publicisztika meghatározza egy lap szellemiségét, irányvonalát, orientációját. A lap és szerzője kölcsönösen vállalja egymás, erkölcsi tőkéje a publicista állomány.

Dobrovits Mihály szerint: "A jó publicisztika alapja éppen az, hogy megtaláljuk azt, ami fáj és elhithetjük az olvasóval, hogy az olvasót is éppen az bosszantja, ami minket. Az igazán ügyes publicista még arra is képes, hogy elhitesse az olvasóval, hogy neki is fáj, ha az olvasót pofán verték; akad néhány zseni, aki magáról is hiszi, hogy ez neki tényleg fáj."

3. Tárca, kritika, recenzió, esszé

Tárca

Feuilleton, a XX. század népszerű műfaja. 1830-ban Párizsban fekete vonallal választják el a hirdetésekét más írásoktól. "A vonal alatt", ma az újságoldal elkülönített, keretes része, gyakran alul, állandó helyen. Eredetileg színikritika volt. Laza műfaj, valóságos vagy képzeletbeli párbeszéd, portré. Lényegét írója adja: szubjektív egyéniség. A századforduló sztárja a tárcaíró. Fontos tárcaírók: Mikszáth Kálmán, Krúdy Gyula, Karinthy Frigyes, Karinthy Ferenc, Kellér Andor, Heltai Jenő, Tömörkény István. Általában a kultúrarovatok írásai, célja a szórakoztatás. Minden, ami nem politika, közélet, gazdaság. **Tovább nem írt novella.** Téma kell, ami felkelti az olvasó érdeklődését, időszerű, sok embert érint, gondolatokat, érzelmeket kelt. Az elbeszélésnél elengedhetetlen a cselekmény, a sztori, a mese. A tárca ezt nem igényli, egy ember, egy táj, egy hangulat: skicc. Előfutára az életkép (Vas Gereben, Garay János). **Tárcanovella:** Mikszáthtól Csurkáig a szépirodalomból verbuválta a szerzőket, közéleti problémákat is felvet. Kossuth Esti Hírlapja honosította meg. Méray Tibor irodalomtörténész szerint a tárca annyira sokszínű, hogy átfolyik más műfajokba. Minden elbeszélés tárca, de ez fordítva nem igaz.

Kritika

A görög krino, ítélni szóból eredő kifejezés. Jelentése megítél, megbírál. **Feladata, hogy valamiféle értékrendet állapítson meg (ezt az értékrendet esztétikai alapelvekből, a klasszikus művek tanulmányozásából vezetik le.)** Szakújságírói feladat, tudományos igényesség, szubjektivitás, íráskészség szükséges hozzá.

Funkciói:

1. Objektív ismertetése a műnek.

2. A közönség érdeklődésének felkeltése.
3. Szubjektív ítélet a mű felett.

A közönségnek írják, nem lehet burkolt reklám, nem provokálhatja a közönséget. Úgy kell szolgálnia a közönséget, hogy tájékoztatja valamely művészeti ág eredményeiről, új művekről és tendenciákról. Időnként a divat változásairól is. Közérthető, igényes nyelvezetű. Egyensúlyban van a szakszerűség és az olvashatósság. Alkalmazkodik a közlő lap stílusához, a kritikus gyakran az alkotót is minősíti. A kritikus elhelyezi az alkotást az alkotó életművében, megvizsgálja, milyen értéket képvisel, figyelembe véve a hagyományos és a napról napra változó értékrendet. Kapcsolatot teremt a közönség és az alkotó között: új ismereteket ad, segít eligazodni és válogatni a legújabb művészeti törekvések és művek között. A kritikusnak hatalma van.

Recenzió (műismertetés)

Az irodalom, a képző-, az ipar-, filmművészet, a színház-, a zene, a rádió és a televízió termékei, művészi alkotásainak értékelő ismertetője. Szerzője információkat közöl a műről. Nem feladata az ítélezés, ez azonban nem zárja ki egy-egy minősítő jelző használatát. Beható elemzés nélkül nem etikus egy mű bírálata.

Esszé

Francia szó, jelentése kísérlet, próbálkozás. Módszere a tudományos értekezéshez, stílusa a szépirodalomhoz közeli. Személyes hangvételű, a gondolatot nemcsak kifejtő, hanem sokszor megjelenítő írás. Egyszerre szól a szakmabeliekhez és a nagyközönséghez. Vitázó, harcra kész műfaj, lebegő határműfaj. Nem törekszik megcáfolhatatlan bizonyításra, de rendelkezik szubjektív hitelességgel, láttató erővel. Egyszerre elemző és kommentáló. Montaigne esszéinek megjelenésével a filozófiatudomány jó néhány művelője nyergelt át erre a műfajra, mert élettelibb. Voltaire, Diderot, Schiller, Goethe, Bergson, Thomas Mann, Camus, Borghese. Kosztolányi Dezső, Fülepi Lajos, Illyés Gyula, Szerb Antal, Németh László, Cs. Szabó László, Csoóri Sándor, Nemes Nagy Ágnes.

4. Glossza, karcolat, krocki, humoreszk, pamflet

Glossza

A görög eredetű szó jelentése: széljegyzet, megjegyzés, magyarázat. Eredete az antikvitásig nyúlik vissza, a görög kultúrában komoly hagyománya volt. A gondolkodó, közügyekkel foglalkozó ember személyes ügyeinek rögzítésére szolgált. Régen lapszélre, margóra írt jegyzetet jelentett. Homérosz műveihez is írtak glosszát. **A mai közmegegyezés szerint a rövid, tömör, gyakran bíráló, csípős hangú, elsősorban ironikus hírlapi cikk a glossza.** A glosszaíró sajátja az egyéni stílus, gondolat, sajátos látásmód. Apropija bármilyen jelentéktelen esemény lehet, csekély hírértékkel. A jegyzettől az különbözteti meg, hogy míg a jegyzet egyfajta komolyságot (ez nem zárja ki az iróniát), logikai következetességet feltételez, addig a glosszát az ironikus hangvétel jellemzi leginkább. **A glossza olyan rövid, csattanós, ironikus hangvételű publicisztikai műfaj, amely elsősorban a konfliktusos helyzeteket, eseteket dolgozza fel; írja a maga személyességével próbál eljutni az olvasóhoz, akinek érzelmeire, gondolataira hatni kíván.** Képviselői: Karinthy Frigyes, Molnár Ferenc, Bálint György. A glosszaíró gyakran álnevet, betűjelet használ. Magyarországon ez már hagyomány (korábban a rejtőzködés miatt használták.)

12. ábra.

Szerkesztési kötöttségek:

1. Határozott gondolatmenet, szigorú stilisztika
2. Egyetlen témára kell koncentrálni, egy konkrét eseménnyel foglalkozni (aki általánosít, az gyáva)
3. Személyesség (a gondolatot nem lehet kölcsönvenni)
4. Kritikai él
5. Személyes érdekek kikapcsolása
6. Higgadtság (a cél a publicisztikában nem a vérontás, hanem a győzelem)

Formai elemek:

- Terjedelem: rövid, tömör
- Expozíció: előkészíti a csattanót. Nem bonyolult, szájbarágós.
- Kifejezés: egyénileg változó, nincs recept, lényeg a saját stílus.
- Csattanó: gondolati csavar, ami nem vicc, poén.

Logikai módszere az indukción alapul, az egyediből következtet az általánosra. A jegyzet és a glossza áttételesen hat az olvasóra. Arra készíti, hogy vegye át a gondolatmenetet, fogalmazza meg az ítéletet. A konfliktus a glossza és a jegyzet legfontosabb eleme. Lényege: pici ellentmondások vetítik előre a nagy konfliktus lehetőségét. Hangvétele bíráló, de nem gyűlölködő. Nem elrettenteni akar, hanem segíteni. Cél: a közérdek érvényre juttatása.

Karcolat

Amikor a glossza ironikus hangvétele humorba csap át. Néhány vonással teremt portrét, élethelyzetet, epizódot. Képviselői: Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond, Móra Ferenc, Krúdy Gyula, Kosztolányi Dezső, Heltai Jenő. A karcolat nem törekszik összefüggő történet, jellem vagy élethelyzet bemutatására, kiragadott helyzetet mutat be, apró epizódokat. Kacérkodik a fikcióval, poénra kihegyezett műfaj. Szerkesztése, logikája laza.

Crocquis (kroki)

A grafikai gyorsrajz irodalmi megfelelője. Vázlat, felvázolás néhány vonallal. A tárcza egyik változata, a karcolattal rokon. Általában derűs hangulatú, olykor szatirikus, gunyoros. Kiemelkedő képviselő: Mikszáth Kálmán, Molnár Ferenc, Karinthy Frigyes, Zelk Zoltán. Balsai Pongrác, Esterházy Péter, Orbán Ottó.

Humoreszk

Ismert műfaj a zenében és a költészetben is. Nevettető hatású, karcolatszerű próza. Elbeszélő jellegű éppúgy lehet, mint elmélkedő, publicisztikai jellegű. A leggyakrabban konferansziéként halljuk a televízióban és a rádióban. Képviselői: Karinthy Frigyes, Nagy Endre, Darvas Szilárd, Tabi László, Kellér Dezső.

Pamflet

Az irónia, illetve humor gyilkos gúnyba csap át. A pamflet írója nem leleplezni, hanem megsemmisíteni akar. Ami az olvasóhoz való viszonyt jelenti, nem annyira a gondolatokra, hanem az érzelmekre, ösztönökre akar hatni. Az ítéletet nem bízza a közönségre, hanem maga hirdeti ki. A szerző nyíltan felvállalja a személyes élményét, elfogultságát. Kísérletet sem tesz arra, hogy a kommentátor íróhoz hasonlóan tényekkel, összefüggésekkel operáljon. Számára a cél a fontos, nem az eszköz. Szó sincs eleganciáról, szépirodalmi, stilisztikai minőségről. Kifejezésmódja nyers és durva. Cél a meghökkentés, a gyűlölet, a düh, megvetés kiváltás a közönségből. Határműfaj a politikai röpirattal. Képviselője: Csurka István.

Összefoglalás:

A tudósító az általa feldolgozott eseményt a maga teljességében, valóságghűen, az összes körülményt figyelembe véve, az összefüggésekre és a háttérre is figyelemmel a maga totalitásában dolgozza fel. Az élmények szintjén jeleníti meg a történést. A helyszínen az összes elérhető forrást felhasználva gyűjti össze az információkat, ellenőrzi őket és megnevezi a forrásokat. A tudósítás legfontosabb összetevői a tények, az atmoszféra, az összefüggések, a háttér, gazdasági, jogi, emberi, műszaki, közgazdasági vonatkozások. A tudósítás készítésének alapelvei:

A tudósító köteles olyan tárgyilagosságra törekedni, amennyire csak emberileg lehetséges.

A tudósító köteles félretenni saját érzelmeit.

A tudósítónak kerülnie kell személyes véleményének kifejtését.

Nem foglalkozhat pejoratívan személyekkel, intézményekkel, kerülnie kell az anonim vádakat.

A megvádoltaknak jogot kell biztosítani az azonnali válasza.

A tudósító nem állhat szemben öncélúan senkivel.

A felelős újságírás megteremtése.

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

1. feladat

Nézze meg egy közszolgálati televízió (Magyar Televízió, Duna Televízió) és egy kereskedelmi csatorna (RTL Klub, TV2) műsorkínálatát és keressen példát a felsorolt sajtóműfajokra az elektronikus médiában! Hasonlítsa össze a két különböző típusú médium műsorkínálatát és struktúráját! Keresse meg az interneten a médiatörvény közszolgálati és kereskedelmi műsorszóró csatornák műsorkészítő tevékenységére vonatkozó pontjait!

2. feladat

Elemesse egy esti hírműsor tartalmát tanulmányai alapján. Különböztesse meg a hír fajtáit, a hír, a riport, a tudósítás elemeit, figyelje meg a hír felépítését, jellemezze a hírkészítők munkáját!

3. feladat

Tanulmányozza a sajtóműfajokat egy országos napilap böngészése közben, keressen példát a cikkek közül hírre, tudósításra, kommentárra, jegyzetre és interjúra. A talált példák alapján elemesse a cikkeket, jelölje és hasonlítsa össze a tényközlő- és véleményközlő műfajcsaládra vonatkozó ismérveket!

4. feladat

Válasszon ki egy napilapból egy magas hírértékű, aktuális napi hírt, gyűjtsön információt és írjon belőle tudósítást vagy kommentárt az egyik vezető napilap számára!

5. feladat

Böngésszen az interneten, keressen olyan aktuális hírt, amelynek nyilvánosságra hozatalát megelőzően hírzárlatot rendeltek el!

6. feladat

Ön egy közszolgálati televíziós kulturális műsor szerkesztője. Feladata, hogy a közelmúlt legfontosabb kulturális eseményeiből egy ötperces hírblokkot állítson össze. Jelölje meg, mely témák, hírek szerepelnének a mai nap híradójában! Melyek a közelmúlt kulturális hírei a sajtóban?

7. feladat

Ön egy tömegkommunikációs kutatóintézet munkatársa. Feladata, hogy kezdő újságírók számára összefoglalja a televíziózásban használatos sajtóműfajokat, különös tekintettel a hazai televíziós csatornák műsorstruktúrájára. Hogyan építi fel a tájékoztatót, milyen műfajokat említ, milyen műfaji jellemzőket állapít meg, milyen példákat hoz?

8. feladat

Keresse meg az interneten a médiaszolgáltatásokról szóló törvény legújabb, 2010. évi módosítási tervezetét és tanulmányozza a változást!

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK

1. feladat

Írja le a kijelölt helyre, mi a különbség a szépíró és az újságíró tevékenysége között? Milyen műfaj és stílusbeli jegyek különböztetik meg munkáját?

2. feladat

Mi a publicisztika? Sorolja fel legfőbb ismérveit!

3. feladat

Definiálja a hír fogalmát!

4. feladat

Sorolja fel az interjú fajtáit! Mik az interjúkészítés szabályai? Mikor vonható vissza egy interjú?

MEGOLDÁSOK

1. feladat

Az irodalom és az újságírás kapcsolata kézenfekvő, az író és az újságíró nagyon gyakran ugyanazokkal az írói eszközökkel dolgozik, céljuk is egy, az olvasó kiszolgálása, élményhez és ismeretekhez juttatása. Ami a műfajokat illeti, a szépirodalomban éppen a szerzői szabadság miatt nem túlságosan szigorúak a korlátok. Míg a szépirodalom a fikció területe, az újságíró csak a valósággal foglalkozik. Az különbözteti meg az írótól, hogy nagyon-nagyon közel van a valósághoz, számára a terep a valóság, szerepe a krónikásé, míg a szépírótól éppen azt várjuk el, hogy felülemelkedve a részleteken ragadja meg a lényegét, képes legyen "egy cseppben megmutatni az óceánt". Maradva a hasonlatnál, az újságírónak csak az az egy csepp jut, azt kell vizsgálnia, elemeznie. Az újságírás és az irodalom közötti különbség legfontosabb elemének egyik oldalról a ténytudóságot, másik oldalról a fikciót tartjuk.

Műfaj: az újságírásban a műfaj azon külső és belső formai, hangulati és stílusbeli jegyek összessége, amelyek megkülönböztetik egymástól az alkotások (médiatermékek) egyes típusait.

2. feladat

Vélemény, közbeszéd, közírás.

A publicisztika Magyarországon az a nem túlságosan hosszú (3-6 flekk) – az esszénél lényegesen rövidebb – maximum egy kolumnás terjedelmű írás, amelynek célja egy adott eseményhez vagy folyamathoz kapcsolódóan a háttér, az összefüggések vizsgálata és feltárása, ezek nyilvánosságra hozatala, a közönség meggyőzésének nem titkolt szándékával.

3. feladat

Hírnek az olyan aktuális újdonságot tartalmazó információkat nevezzük, ami sokakat érdekelhet és/vagy sokak életében változást okozhat.

Domonkos Lajos definíciója: "A hír első sajtóértésítés egy legutóbb történt, társadalmilag számottevő eseményről, amely válaszol az 5W+1H, illetve a 4W képletben kifejezett kérdésekre. Abban az esetben, ha a hír csak a ki?, mi?/mit?, mikor? és hol? Kérdésekre válaszol (4W), tényhírről, ha minden kérdésre, teljes hírről beszélhetünk. A tényhírt minden tömegkommunikációs tartalom egységnyi részének tekintjük."

Az 5W sorrendben:

- Who?=Ki?, a hír főszereplője (természetes személy vagy intézmény)

- What?=Mi?, a cselekmény (például: lemondott, meghalt, megérkezett, felemelték az árat)
- When?=Mikor?, a történes időpontja (a legjobb, ha most, mert ami tegnapi, az már történelem)
- Where?=Hol?, a helyszín
- Why?=Miért?, az indíték, a háttér

És egy H:

- How?=Hogyan?, lényegében a fontos, vagy kevésbé fontos körülményekről, tudnivalókról van szó

Havas Henrik szerint: Hír=információ+hírérték+forgalomképesség

Hírérték: az információval szemben támasztott elvárás, hogy a hír birtokában bővüljenek ismereteim, világképem sokrétűvé váljon, következtetésképpen nőjön cselekvési szabadságom.

A hír az a feldolgozott, ellenőrzött és valósnak bizonyult információ, amely közérdeklődésre tarthat számot, és amelynek nyilvánosságra hozatal nem sért sem közérdeket, sem jogos magánérdeket.

4. feladat

Az interjú típusai

- Információszerző alapinterjú
- Magazin típusú interjú
- Tematikus nagyinterjú
- Mélyinterjú, életút interjú

Az interjúkészítés szabályai

A riporter tájékoztatási kötelezettsége az interjú előtt az interjúalany felé:

- kinek készül,
- milyen műsorba,
- milyen terjedelemben,
- milyen környezetben lesz (önálló, montázs, blokk, válasz, illusztráció, tematikus összeállítás),
- vágva, szerkesztve lesz,
- mi az interjú célja,
- a kész anyagot joga van megtekinteni.

Az interjú visszavonható, ha:

- elenyészett a cél, aminek jegyében készült,
- az interjú alanya fontos, lényeges tényekben tévedett, és ezeket már nem lehet korrigálni,

- ha a vágás, szerkesztés alatt az interjú annyira deformálódott, hogy nem tükrözi az alany valódi véleményét.

MUNKANYELV

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Anthony Giddens: Szociológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2008

Bodor Pál: Véleményműfajok, Készült a JATE–Budapest Média Intézet számára, a Phare Program támogatásával, 1998

Havas Henrik: A sajtóműfajok elmélete (egyetemi jegyzet), Budapest Média Intézet, 2002

AJÁNLOTT IRODALOM

Bálint György: A toronyőr visszapillant. I–II. Magvető, Bp., 1966
Diurnus

Diurnus (Bodor Pál): A kíváncsiság mestersége. HQD

David Habelstam: Mert övök a hatalom. Európa Könyvkiadó, Bp., 1988

William L. Rivers–Cleve Mathews: Médiaetika. Bagolyvár Kiadó, Bp., 1999
Média az ezredfordulón (Szerk.: Róka Jolán) SZTE, 2000

Műfajismeret (Szerk.: Bernáth László) MÚOSZ – Sajtókönyvtár

Pirityi Sándor: A nemzeti hírügynökség története 1880–1996. MTI Kiadói Kft. Bp. 1996

Szabó Katalin: Kommunikáció felsőfokon. Kossuth Kiadó, Bp., 2001

Szerdahelyi István: Műfajelmélet mindekinek, Akadémiai Kiadó, 1997

A(z) 1555-06 modul 016-os szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 321 01 0010 54 01	Rádióműsor-vezető, konferanszié
54 321 01 0010 54 02	Televízióműsor-vezető, konferanszié
54 321 01 0010 54 03	Újságíró I.
54 321 01 0100 52 01	Fotóriporter
54 321 01 0100 52 02	Lapkiadói újságíró-szerkesztő munkatársa
54 321 01 0100 52 03	Rádióműsor-szerkesztő munkatársa
54 321 01 0100 52 04	Televízióműsor-szerkesztő munkatársa
54 321 01 0100 52 05	Újságíró II.

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:

23 óra

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1-2008-0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210-1065, Fax: (1) 210-1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató